

סילבוס - תוכנית הוראה לקורס טעמי המצוות במחשבה היהודית אלי גורפינקל עולמות – ביה"ס ללימודי יהדות ותרבות ישראלית מס' הקורס: 03-09595 Reasons of Mitzvot in Jewish Thought

מתקשב	סוג הקורס:
4	היקף נ"ז:
תשפ"ו	שנת לימודים:
קיץ	סמסטר:
—	יום ושעה
—	שעת קבלה:
eli.gurfinkel@biu.ac.il	מייל מרצה:
—	קישור לאתר למדה:

תיאור הקורס ומטרות למידה

תקציר הקורס

הקורס עוסק בנושא המצוות - חוקי הדת היהודית - חובות מעשיים ואיסורים הקיימים בהלכה היהודית, אך הוא אינו מתרכז בפן המעשי אלא בטעמי המצוות (הסיבות למצוות או תכליתן). מתברר, שהוגים שונים הסבירו את אותו מעשה (או איסור לעשות) באופנים שונים ומגוונים. הקורס בוחן את הגישות העקרוניות לנושא, סוקר שיטות הסבר שונות, ובמסגרתו נעסוק גם במצוות מובחנות. הקורס יסקור את תולדות הדיון בטעמי המצוות, יחשוף את הגישות המרכזיות בסוגיה, ינגיש בפני הלומדים הקורס חטיבה מרכזית במסורת היהודית, יעמיק באחד המרכיבים החשובים של התרבות היהודיים, ויבקש לתת משמעויות לריטואלים המסורתיים.

מטרות/תוצרי הלמידה

1. הלומדים יכירו את הגישות המרכזיות ביחס לטעמי המצוות
2. הלומדים יעמדו על הקשר בין הפרידגמות המחשבתיות בדורות השונים במחשבה הכללית ובין הגישות השונות במחשבה היהודית ביחס לטעמי המצוות.
3. הלומדים יגבשו תפיסה ביקורתית ויתרגלו לבחון את משמעות הריטואלים הדתיים והתרבותיים.

למידה פעילה - תכנון מהלך היחידות

הקורס כולל שני שיעורי הנחייה בזום (אחד בתחילת הקורס והשני בסופו), ויחידות למידה נושאיות באתר הלמדה. הקורס כולל יחידת מבוא קצרה ועוד שלוש חטיבות נושאיות שכל אחת מהן בוחנת תקופה אחרת, וכוללת כמה יחידות נושאיות.

להלן החטיבות הראשיות:

1. המחשבה הקדומה
2. מחשבת ימי הביניים
3. מחשבת העת החדשה

מבוא כללי: מצוות וטעמיהן – רצוי או מסוכן?

יחידה א': מבוא כללי; טעמי המצוות במחשבה היהודית הקדומה

נושא השיעור	קריאת חובה	קריאה נוספת
1 טעמי המצוות במקרא	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 22-14
2 טעמי המצוות במשנת חז"ל	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 36-22 אורבך, עמ' 321-347 לורברבוים, השגבה
3 במחשבה היהודית-הלניסטית	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 46-36
4 במחשבת רס"ג	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 53-49

יחידה ב': הפילוסופיה היהודית בימי הביניים

5 ר' יהודה הלוי	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 65-58
6 ר' אברהם אבן עזרא	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 72-65
7 רמב"ם	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 97-79

יחידה ג': המחשבה היהודית בעת החדשה

8 ר' יצחק אברבנאל	דפי מקורות וסיכום	היינמן, ח"א עמ' 117-124
9 תורת הקבלה	דפי מקורות וסיכום	שלום, פרקי יסוד, עמ' 113-152
10 רש"ר הירש	דפי מקורות וסיכום	סיידלר; היינמן, ח"ב עמ' 91-1161
11 הראי"ה קוק	דפי מקורות וסיכום	נהוראי

ציון סופי

תיאור התוצר	משקל בציון הסופי
מטלות על יחידות הקורס	20% מהציון הסופי
מבחן מסכם	80% מהציון הסופי

דרישות הקורס

- **כתיבת מטלות** ממוחשבות שוטפות: בחני רב-ברירה (אמריקאיים) על כל יחידה באתר הקורס
- **נוכחות** בשני מפגשי הזום

דרישות קדם

סקרנות ופתיחות מחשבית

ביבליוגרפיה: תכנים לקריאה, צפיה והאזנה
א. דפי מקורות מפורטים לכל יחידה – באתר הלמדה.

ב. רשימת ספרות רלוונטית

מקורות

סעדיה בן יוסף פיומי, הנבחר באמונות ובדעות, יוסף קאפח (תרגום), ירושלים תש"ל
 יהודה הלוי, ספר הכוזרי, יהודה אבן שמואל (תרגום), תל-אביב תשל"ג
 אברהם אבן עזרא, יסוד מורא וסוד תורה; יוסף כהן ואוריאל סימון
 (עורכים), רמת-גן תשס"ז
 משה בן מימון (רמב"ם), מורה הנבוכים, מיכאל שורץ (תרגום), תל אביב תשס"ג
 משה. מנדלסון, ירושלים, תל-אביב תש"ז
 רש"ר הירש, המצוות כסמלים, ירושלים תשמ"ד
 רש"ר הירש, חורב, ירושלים – ניו יורק תשס"ז
 אברהם יצחק קוק (ראי"ה), חזון הצמחונות והשלום, ירושלים תשמ"ג

כללי

היינמן יצחק, **טעמי מצוות בספרות ישראל**, ח"א-ח"ב, ירושלים תשנ"ג
 סילמן יוחנן, "בין טעמי מצוות למקור תוקפן", **מנחה למנחם; קובץ מאמרים לכבוד הרב מנחם הכהן**, חנה עמית, אביעד הכהן, וחיים באר (עורכים), בני ברק תשס"ח, עמ' 179-186
 גולדמן אליעזר, "המצווה כנתון יסודי של הדת", בספר: **מחקרים ועיונים: הגות יהודית בעבר ובהווה**, ירושלים תשנ"ז, עמ' 306-315
 לורברבוים יאיר, "דתיות הלכתית של מסתורין והשגבה, דתיות הלכתית של ציות ושעבוד, והסתייגויות אחרות מטעמי המצוות וההלכות", **דיני ישראל לב (תשע"ח)**, עמ' 69-114
 סידלר מאיר, **טעמי המצוות במחשבה היהודית**, חוברת קורס, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן תשנ"ח
 מחשבת המקרא, חז"ל, והפילוסופיה היהודית-הלניסטית

אורבך אפרים אלימלך, **חז"ל: פרקי אמונות ודעות**, ירושלים תשמ"ו, עמ' 321-347

מחשבת ימי הביניים והרנסאנס

דינסטג ישראל יעקב, "טעמי המצוות במשנת הרמב"ם: ביבליוגרפיה", **דעת** 41 (תשנ"ח), עמ' 101-115

ישפה רפאל, **פילוסופיה יהודית בימי הביניים**, א-ג, רעננה תשס"ה-תשס"ז
כשר חנה, "אמונות הכתיבה ב'מורה הנבוכים': קריאה צמודה של פרק כו בחלק השלישי",
דעת 37 (תשנ"ו), עמ' 63-106

ליבוביץ ישעיהו, **שיחות על פרקי טעמי המצוות**, ירושלים תשס"ג
נהוראי מיכאל צבי, "הרמב"ם על המצוות כגזירות מלך וכאתגר אינטלקטואלי", **הרמב"ם: שמרנות, מקוריות, מהפכנות**, אביעזר רביצקי (עורך), ח"ב (תשס"ט), עמ' 367-374
פיקסלר דרור, "טעמי המצוות במורה הנבוכים ויחסם לשאר כתבי הרמב"ם: עיון בטעמי מצוות שילוח הקן", **צהר** כב (תשס"ה), עמ' 95-104

רוזנסון, דבורה, "ענייני השקפה וטעמי המצוות במשנה הראב"ע", **שמעתין** 171 (תשס"ח), עמ' 147-154
רחמי משה, "טעמי המצוות: אקטואליה ופולמוס דתי בתקופת הרנסאנס", **טללי אורות** יד (תשס"ח), עמ' 105-122

שוורץ צבי, **הגותו של הרמב"ם**, ירושלים תש"ן
שילת יצחק, "מטרתן וטעמיהן של המצוות - שיטות הכוזרי והרמב"ם", **צהר** ג (תש"ס), עמ' 115-141

Kreisel Howard Theodore, "Reason for the commandments in Maimonides' 'Guide of the Perplexed' and in Provençal Jewish philosophy",
Maimonidean Studies 5 (2008), pp. 159-188

תורת הקבלה

שלום גרשום, **פרקי יסוד בהבנת הקבלה וסמליה**, ירושלים תשמ"א, עמ' 113-152

מחשבה מודרנית

אריאל יעקב, "טעמי המצוות במשנת הרמב"ם, הרש"ר הירש, והראי"ה קוק", **החינוך לאמונה בדורנו** (תש"ס), עמ' 42-55

דון אריה, "על בקשת טעמים למצוות ותחזית היהודי המודרני בהגותו היהודית של משה מנדלסזון", **מועד** טז (תשס"ו), עמ' 75-88

לוי יהודה, "טעמי המצוות והפסיכולוגיה המודרנית", **בד"ד** 19 (תשס"ח), עמ' 71-78
סידלר מאיר, "לפתרון הבעיות המרכזיות ביותר של התודעה היהודית: הסימבוליקה של הרב שמשון רפאל הירש על רקע תקופתו", **בדרכי שלום; עיונים בהגות היהודית, מוגשים לשלום רוזנברג**, בנימין איש שלום (עורך), ירושלים תשס"ז, עמ' 323-351

שרלו יובל, "טעמי הקרבנות של הרמב"ם במשנת הרב קוק", **דעת** 39 (תשנ"ז), עמ' 123-148.

Grunfeld Isidor, "Taamei hamitzvoth in the Jewish legal philosophy of *Rabbi S.R. Hirsch*", *Ateret Tsevi: Jubilee Volume Presented in Honor of The Eightieth Birthday of Rabbi Dr. Joseph Breuer*, Marc Breuer and Jacob Breuer. (eds.), New York: P. Feldheim, 1962, pp. 95-113

מצוות מובחנות

ברנדס יהודה, "הטעם כמעצב הלכה : עיון במצוות הדלקת נר שבת", **אקדמות** יב (תשס"ב), עמ' 209-234
די-סיניי שמואל, **נותן טעם לשבח: טעמי הכשרות בפרשנות היהודית**, רומא-מילאנו תשנ"ח
וינברג אורי, "טעם מצות שבת", **שמעתין** 136 (תשנ"ט), עמ' 68-72